

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ, ОСВІТИ І СІМ'Ї ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

О.І. МИРОНЮК

Україна, м. Запоріжжя,

КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР

Першочерговим завданням України як соціально-орієнтованої держави в умовах сьогодення ринкових реформ та інтеграції України у світовий економічний, культурний і інформаційний простір значна роль відведена якості освіти на всіх її рівнях. Це питання набуло глобального характеру. Основою його розв'язання є розуміння сенсу життя та відповідності здорового способу життя, існуванню в навколишньому світі.

Проблема формування здорового способу життя попри її, здавалося б, суто спеціальний науковий характер, є предметом інтенсивних і різнобічних досліджень учених як минулого, так і сучасності, і на теперішньому етапі розвитку психолого-педагогічної науки має важливе наукове освітнє й суспільне значення [4, с.14].

З давніх часів людство прагнуло до продовження тривалості життя, активного довголіття. Цій проблемі присвячували свої праці ще Гіппократ, Авіценна, Гален. Український видатний педагог В.О. Сухомлинський зробив значний внесок у розробку проблеми здоров'я дітей але виникненню сучасної науки про формування, збереження, зміцнення, відновлення та передачу здоров'я, людство завдячує видатному радянському вченому, учневі М. Лазарева, професору І. Брехману.

Спроби здійснення теоретико-прикладних напрацювань із проблем формування здорового способу життя в науці почали наростати в ХІХ ст. Порушувались такі проблеми як пропаганда здорового способу життя, питання санітарно-гігієнічних норм, гармонії людини з довкіллям. Так, видатний представник російської педагогіки П. Лесгафт активно боровся за оздоровлення народу, розробив свою систему фізичної освіти, спрямовану на виховання гармонійної особистості, її фізичний розвиток, приділяючи однаковою мірою увагу оздоровчим та освітнім завданням фізичного виховання [4, с. 15].

На думку багатьох науковців досліджуваної проблеми (Н. Коцур, С. Омельченко, А. Чаговець, О. Шиян та ін.) лише у ХХ столітті виникло реальне підґрунтя для розвитку проблеми формування здорового способу життя (з'являються аналітичні

праці, розробляються теоретичні й практичні аспекти, проводяться наукові дослідження, популяризуються наукові знання серед населення, пропагується здоровий спосіб життя тощо) [4, с. 15].

Вищезазначена діяльність розгорталася в руслі загальнопедагогічних завдань, які розв'язувала українська громадськість у вказаний період.

Змінити спосіб життя дорослого населення вважалося неможливим через його неграмотність та консерватизм, та з огляду на майбутнє – конче необхідно. Тому вирішення цієї проблеми вбачалося в діяльності української школи, наголошувалося на: “необхідності ввести в програми шкільного навчання гігієну, підготувати кадри вчителів гігієни й придбати шкільних лікарів-гігієністів, завести для шкіл інституцію шкільного психолога, почати гігієнічне виховання в родині через установи “Батьківських гуртків”, зміцнювати в громадянстві переконання, що протиалкогольне й протинікотинне виховання шкільної молоді є одним із дуже важких засобів для її духовного, фізичного і етично-морального розвитку, вчитель повинен зміцнювати в собі свідомість, що найважливішим засобом пропаганди є власний приклад, пропонувалося взяти “добрі зразки” других народів, змінити “відповідно до української психіки” [3, с. 244-246].

Проаналізовані факти свідчать, що саме в утвердженні гігієнічних принципів профілактики, здійсненні комплексу заходів первинної профілактики й просвіті у першій половині ХХ століття в Україні вбачався шлях до розв'язання проблеми формування здорового способу життя. Саме в цей час виникла спроба вирішення проблеми формування здорового способу життя молоді через шкільну освіту [4, с. 16].

У 50-60-ті рр. ХХ століття важливим засобом формування здорового способу життя школярів було фізичне та гігієнічне виховання. Школа стала однією з найбільш важливих структур, що мала закладати основи формування здорового способу життя. Наголошувалося на тому, що зміцнення здоров'я дітей, загартування, підвищення рівня їх фізичного розвитку і загальної працездатності організму досягається не тільки фізичними вправами та іграми, а й усім режимом школи, вихованням гігієнічних навичок, організацією пізнавальної роботи з фізичного виховання і правильною організацією лікарського контролю [2, с. 291].

Проблема формування здорового способу життя школярів обговорювалась на науково-практичних конференціях різного рівня, на яких акцентувалась увага на таких вадах загальноосвітньої школи, як навчання дітей у другу зміну, їх надмірне перевантаження. Копітка робота педагогів, лікарів, фізіологів, гігієністів дала певні

позитивні результати: покращення санітарного стану шкіл, відмова від навчання у другу зміну, розвантаження учнів, питання переходу на п'ятиденний режим тощо. Але поряд з цим маємо і негативний досвід: відсутність зв'язків між лікарським і педагогічним дослідженням організму дитини, усі компоненти гігієнічного виховання здебільшого відображали формування здорового способу життя особистості у школі, а не в родині, взагалі простежувався дуже слабкий зв'язок між школою і сім'єю у питаннях здорового способу життя дітей [4, с. 16,17].

Друга половина ХХ ст. відзначилася принципово новими підходами до проблеми формування здорового способу життя, спрямованої на пошук нових шляхів покращення здоров'я школярів [1, с. 31]. Здобутки Радянського Союзу в період з 1977 до 1990 рр. у галузі вирішення проблеми здорового способу життя школярів вагомий і значні. Розвиток авторських шкіл та педагогічного новаторства (Ш. Амонашвілі, В. Шаталов та ін.) сприяв розгортанню педагогічної творчості, пошукам шляхів зміцнення й збереження здоров'я школярів у процесі їх навчання й виховання, розпочалася розробка шкільних програм навчання здорового способу життя у вигляді спеціальних уроків (годин здоров'я), окремих тем у шкільних дисциплінах (переважно природничо-наукового циклу), факультативних занять.

На жаль, згадані програми не впроваджувались у ланку початкової освіти, і цей факт призвів до того, що результати виявилися набагато нижчими від очікуваних. Пояснювалося це труднощами зміни поведінкових звичок (більшість із них формуються в ранньому дитинстві і тому дуже стійкі), а саме: в період молодшого шкільного віку діти відкриті й готові для впливів педагога, думка вчителя для молодших школярів є найбільш істотною і безпеліційною, у молодших школярів найкраще під керівництвом дорослих з найближчого соціального оточення (вчителі, батьки) зможуть сформуватись ціннісні переконання щодо здорового способу життя.

У цьому контексті варто наголосити на створенні в 1976 р. у НДПі УРСР лабораторії з проблем навчання й виховання дітей шестирічного віку в складі відомих українських учених (М. Богданович, М. Вашуленко, О. Савченко, Н. Скрипченко та ін.), що очолила широкий експеримент з питання специфіки навчання та виховання дітей шестирічного віку. Учені звернули увагу на те, що більшість гігієнічних навичок повинні вироблятися з урахуванням вікових особливостей психічного та анатомо-фізіологічного розвитку дитини й, як правило, прищеплюватися в родині. Тому великого значення надавалося роботі з батьками, яка повинна бути постійною: щоденні зустрічі з деякими батьками, відвідування дітей удома й поради батькам, організація

лекцій для батьків, бесід з лікарями, психологами, пропагування значення організації режиму для дітей і чіткого виконання гігієнічних вимог [4, с. 18].

Із зростанням позитивних результатів у розв'язанні питань формування здорового способу життя школярів, спостерігались відсутність системного підходу, непідготовленість вчителів до просвітницької діяльності в галузі здоров'я, що не давали змогу до кінця 80-х рр. XX ст. вирішувати досліджувану проблему в цілому. [4, с. 18].

Ряд наукових робіт оздоровчо-виховного напрямку досліджують організацію освітнього процесу та готовність до навчання в школі, гігієну навчання й виховання школярів, фактори ризику для здоров'я дітей та підлітків під час навчання в школі, шкільну валеологічну роботу (Т. Бойченко, Р. Валецька, Л. Ващенко, О. Савченко, та ін.). У сучасних умовах поширюється інтегративний підхід до розв'язання проблеми формування здорового способу життя школярів, який передбачає єдність фізичного, духовного та соціального аспектів здоров'я. На думку сучасних учених (Н. Бібік, Т. Бойченко, Н. Коваль О. Савченко, та ін.) проблема формування в дітей здорового способу життя є багатоаспектною. У другій половині XX століття почалося обговорення досліджуваної проблеми на державному рівні, відображення її в державних документах [4, с. 18].

Отже, до найбільш актуальних і пріоритетних напрямів вирішення проблеми формування здорового способу життя слід віднести інтегративний, системний підхід до розв'язання досліджуваної проблеми, підтримку авторських програм, спрямованих на збереження, зміцнення та формування здоров'я школярів, поширення та вдосконалення державних інформаційно-освітніх програм з формування здорового способу життя, повноцінне розроблення фундаментальної наукової бази, навчальних посібників, дослідження й популяризація нагромадженого досвіду минулих років у нинішніх освітніх умовах [4, с. 19].

Таким чином, короткий аналіз історичного розвитку проблеми формування здорового способу життя на підставі аналізу кола літературних джерел і результатів власних спостережень дає підставу зробити висновок, що проблема яку ми запропонували для обговорення, світове суспільство намагається вирішити вже не одне століття.

Література:

1. Єрмакова Т. Етапи розвитку ідей формування здорового способу життя старшокласників у вітчизняній педагогіці (друга половина ХХ століття) / Т. Єрмакова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків: ХДАДМ, 2010. – № 4. – С. 29-36.
2. Начальная школа. Настольная книга учителя / Под ред. М.А. Мельникова. – М: Мин. Просвещения РСФСР, 1950. – 914 с.
3. Перший Український Педагогічний Конгрес. 1935. – Львів: Діло. 1938. – 249 с.
4. Формула здорового способу життя: Розробки уроків, позакласних заходів та пішохідних екскурсійних маршрутів для проведення Дня Знань та Першого уроку в 2012/2013 навчальному році / Укладачі: Ю.В. Міцай, С.М. Пляка, Н.І. Дяченко, – Кіровоград: ФО-П Александрова М.В., 2012. – 167 с.